

02

ledenblad

juni
2012

Weerbaarheid

**Hoe het humanisme
geestelijke weerbaarheid
bevordert**
pagina 8

**'Plannen maken alsof
je tachtig wordt'**
pagina 10

**Canon van weerbare
mensen**
pagina 12

EN VERDER:

- p 2 Humedia
- p 3 Laat je niks
aanpraten
- p 7 De Etalage
- p 9 Column Joep
Schrijvers
- p 13 Humanisme en kunst
- p 14 Jong HV
- p 15 De Werkvloer
- p 16 Humanist aan het
Woord

*Foto Cisca Dresselhuys:
Jeppe van Pruissen*

HUMUS

'ik geniet ervan
mijn geluid
te laten horen'

Cisca Dresselhuys, pagina 4

HUMEDIA

Deze rubriek bericht over Humanisme in het nieuws en het Humanistisch Verbond in de media.

Privacy in de knel

Zo'n 30 betrokken, goed geïnformeerde én kritische leden van het Humanistisch Verbond discussieerden eind april over privacy. Jurist Vincent Böhre van Privacy First was daarvoor te gast bij afdeling Noord-Holland Noord. Na het uiteenzetten van de stand van zaken in het denken over en dilemma's rond privacy, volgde een kritisch debat, vertelde hij aan *Humus*. 'In hoeverre geef je je privacy op ter wille van (vermeende) veiligheid? Bestaat er iets als volledige zekerheid en als je dat al nastreeft in wat voor wereld leef je dan? Böhre is er duidelijk over. Volledige zekerheid bestaat alleen in een totalitair systeem. Onder het mom van meer veiligheid is in de strijd tegen terrorisme veel privacy ingeleverd.' Het Noord-Hollands Dagblad besteedde aandacht aan het debat.

Doodsbang

'De mens is als de dood voor de dood. Dat kun je alleen maar veranderen door goede voorlichting, lang voor het overlijden, stelt professor Dick Swaab in zijn bestseller *Wij zijn ons brein*.' Zo begint het artikel in Het Uitvaartwezen (mei 2012) over het thema sterven. In het orgaan van de uitvaartbranche is ook aandacht voor de 'uitburgeringscursus', waarover Eveline van Dijk voor Human een tv-documentaire maakte. Reine Rek, programmamedewerker van het Humanistisch Verbond werd erin geïnterviewd. Zij ontwikkelt momenteel een cursus uitburgeren, samen met de Internationale School voor Wijsbegeerte. 'Het doel is deelnemers te inspireren en te ondersteunen in de zoektocht naar wat een goed leven, inclusief de dood voor hen betekent.' Eén van de manieren waarop je met je eigen dood bezig kunt zijn is het vullen van de Uitbox, ontworpen door studio Wieki Somers.

Groot hart

Over een schooldirecteur met een groot hart voor kinderen, ondernemerschap en **humanistisch vormingsonderwijs**. 'De school is het hart van een dorpsgemeenschap, heel belangrijk voor de saamhorigheid', vertelt directeur Knip van twee dorpscholen (in Beets

en Warder) aan het Noordhollands Dagblad van 19 april. Het kind staat centraal. 'We hebben sinds kort via het Humanistisch Verbond een leerkracht humanistische vorming. Die praat met de kinderen over hoe je een goede burger kunt zijn. Je merkt dat ze gemotiveerder worden.'

Samenwerkende artsen

Ineke de Vries, directeur van het Humanistisch Verbond, deed in mei in het blad Medisch Contact een **oproep aan artsen** om (meer) samen te werken met geestelijk begeleiders. Aanleiding voor dit artikel was de expertmeeting die het Verbond organiseerde op 16 mei, waaraan artsen, humanistisch geestelijk begeleiders en vertegenwoordigers van de KNMG, UvW en de NVVE aanwezig waren. De Vries noemt in het artikel praktijkvoorbeelden waaruit blijkt hoe nodig die samenwerking is.

Klipstein herdenkt

Huis-aan-huis-krant *Het Hele Westland* portretteerde op 18 april humanist Ron Klipstein (66). Te lezen is hoe hij bij de dodenherdenking bij een standbeeld in Monster bloemen legt. Hij doet dat voor de in de **Tweede Wereldoorlog gevallen Joden in het algemeen en die uit het Westland in het bijzonder**. Zijn ouders ontsnapten aan de dood, door onderduik. Klipstein, die voorbestemd was de textielhandel in te gaan en economie ging studeren, haakte af en koos voor een andere weg. Via kleinkunst, werd hij ontdekt en kreeg de kans tv-regie te studeren. Een optreden voor het Humanistisch Verbond in 1976 in de Koepel in Arnhem bracht hem op het pad van het **humanistisch raadswerk**, zo schrijft de krant.

Wereld Humanisme Dag

Op 21 juni, **Wereld Humanisme Dag**, zendt Human gedurende de dag **vijf korte films uit over weerbaarheid en veerkracht**. Centraal staan vijf mensen die zichzelf na een ramp aan de haren omhoog hebben getrokken. (Nederland 2, 9:12h, 10:47h, 12:53h, 15:17h, 15:50h, 16:54h) De films zijn terug te zien via: www.human.nl/wereldhumanismedag. In de nacht van 21 op 22 juni, vertoont Human onder de titel *Life is Beautiful* **dertig korte films over dromen, leven en liefde**, elk gebaseerd op een adagium (zin die te denken geeft) van Erasmus. Afgewisseld met columns van filosoof Stine Jensen. (Ned 2, 25:35h-06:15h)

De datum voor Wereld Humanisme Dag is gekozen door de Internationale Humanistische en Ethische Unie (IHEU) om de inspiratie die het humanisme biedt op deze langste dag van het jaar uit te dragen. Afdelingen van het Humanistisch Verbond organiseren op 21 juni een gemeenschappelijke maaltijd of inhoudelijke bijeenkomst. Human verzorgt speciale uitzendingen (zie hierboven). De Humanistische Alliantie houdt de **jaarlijkse ontmoetingsdag** voor medewerkers, bestuurders en vrijwilligers van de aangesloten organisaties. Info en verslag, zie: www.alliantiedag.nl

Jaarcijfers vanaf eind juni op website

De jaarcijfers 2011 van het Humanistisch Verbond, van het Steunfonds Humanisme en de gecombineerde jaarrekening vindt u vanaf eind juni, vergezeld van een toelichting, op www.humanistischverbond.nl. De precieze publicatiedatum van de jaarcijfers, treft u aan in de digitale HV-Nieuwsbrief. Beschikt u niet over internet, dan sturen we u deze stukken met plezier per post toe. Belt u daarvoor met het secretariaat via 020-521 90 00 of geef uw verzoek schriftelijk door: Humanistisch Verbond, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.

Laat je niks aanpraten

Permanente aanwezigheid van vijftig-duizend onuitzetbaren laat zien dat de vlieger 'wie terug wil, kan terug' te vaak niet op gaat

Voor een humanist als ik, die houdt van de nuance omdat de werkelijkheid zich niet in oneliners laat vatten, die houdt van het gesprek en de dialoog om mijn denken verder te brengen en tot oplossingen te komen, zijn het barre tijden. Iedereen die overal wat van vindt en meent daar meteen de wereld deelgenoot van te moeten maken, altijd je mening klaar moeten hebben, daar vooral aan vasthouden. Moet je daar wel aan meedoen?

Natuurlijk wil ik als directeur óók graag dat het humanistisch geluid overal te horen is, meer mensen het Humanistisch Verbond zien als een club van deze tijd. En dus zou ik best in Nieuwsuur of bij Pauw & Witteman willen aanschuiven. Of me willen koesteren in duizenden virtuele vriendschappen. Maar ik weet ook: het is niet voor niets dat het is zoals het is. En daar komt bij, omgaan met media gaat mij niet als vanzelfsprekend af.

Het centrale thema van deze Humus is geestelijke weerbaarheid en morele veerkracht. De Romein Marcus Aurelius had het er al over: weerbaarheid richt zich niet tegen externe, maar tegen interne autoriteiten. Het oefenterrein is je eigen houding. En ook humanist Jaap van Praag hanteerde een dergelijke definitie: de mogelijkheid je eigenheid te bewaren ten aanzien van druk of invloed van buiten. Of zoals mijn moeder zei: je moet gewoon doen wat bij jou past, laat je niets aanpraten.

Er is bijna geen thema dat in onze samenleving zoveel animositeit, onderbuikgevoelens en polarisatie oproept als ons vreemdelingenbeleid. De ene helft van de samenleving roept om maatregelen om mensen eerder de grens over te zetten en daarin hard op te treden. De andere helft wil dat juist voorkomen, omdat daarmee de veiligheid, de menselijke waardigheid en ook de mensenrechten van de betrokkenen in het gedrang komen. Met als resultaat dat 'partijen' vooral tegenover elkaar staan en met zichzelf in gesprek zijn in plaats van met elkaar. En toch is dat juist de weg die we met elkaar te gaan hebben. De permanente aanwezigheid van vijftigduizend onuitzetbaren laat zien dat de vlieger 'wie terug wil, kan terug' te vaak niet op gaat. De tentenkampen bij Ter Apel hebben dat ook weer laten zien.

En misschien wel dankzij het ontbreken van persaandacht lukte het ons om in alle rust een unieke bijeenkomst te organiseren: het symposium 'Onuitzetbaren een nieuw perspectief'. Op 11 mei vond dat plaatst in de Eerste Kamer. Uniek alleen al door de samenstelling van deelnemende organisaties: vertegenwoordigers van de Dienst Justitiële Inrichtingen, Dienst Terugkeer en Vertrek, maatschappelijke organisaties als Amnesty International, Vluchtelingenwerk en uit de wetenschap en politiek. Geen eenvoudige klus om deze mensen bij elkaar te krijgen.

Onuitzetbaren zijn niet alleen slachtoffer en ook niet alleen fraudeurs of leugenaars. Het zijn mensen die medeverantwoordelijk zijn voor hun eigen positie en dus mag van hen gevraagd worden zich in te zetten voor het zoeken naar alternatieven wanneer ze niet in Nederland kunnen blijven. De crux is hen – anders dan nu – de mogelijkheid te bieden die eigen verantwoordelijkheid te nemen. Dwang, drang, detentie en het afsnijden van mogelijkheden, stimuleren die verantwoordelijkheid niet. Dit wordt bevestigd door verhalen uit de detentiecentra, waaruit blijkt dat vreemdelingen juist steeds verder in het defensief gedrongen worden. Ze komen vast te zitten in apathie, woede, wanhoop en een achteruit denderende psychische gezondheid.

Een lange weg te gaan. Daar zijn alle betrokkenen het over eens. Niet per se de weg van de media-aandacht en makkelijke meningen, maar eerder de weg van de dialoog, het debat en draagvlak. Een zoektocht op het snijvlak van medemenselijkheid en verantwoordelijkheid.

Ineke de Vries

*Redactioneel door Ineke de Vries,
directeur landelijk bureau
Foto: Jeppe van Pruissen*

Cisca Dresselhuys 'Nergens echt bijhoren'

Een lommerrijke buurt, een oude nostalgische Hollandse villa met erkers en serres, omringd door een kleurrijke tuin met veel bloeiende planten in potten. Hier woont Cisca Dresselhuys, oud hoofdredacteur van *Opzij*. *Humus* voert met haar een gesprek over feminisme en humanisme. 'Ik heb nooit letterlijk op de barricaden gestaan, maar wel op mijn eigen gebreide preekstoel van het feminisme.'

Ze ontvangt mij in een sfeervolle lichte kamer. Ook hier veel bloemen, stapels boeken en ingelijste foto's die de sfeer bepalen. Ze is geboren als nakomertje in een Fries domineesgezin met twee oudere zussen en een oudere broer. Toen ze vier was, verhuisde het gezin naar Roermond. 'Daardoor heb ik mij eigenlijk altijd een buitenstaander gevoeld, als noorderling in het zuiden, maar ook omdat ik als calvinistisch meisje op een nonnenschool kwam. Op haar elfde overleed haar vader. 'Ik was een echt vaderskind, ik heb hem mijn leven lang gemist, ineens komt er een einde aan je onbezorgde jeugd. Er was het grote verdriet van mijn moeder, ik moest flink zijn voor haar, althans zo voelde ik het.'

Al op de middelbare school ontstond de 'begeerte' om journalist te worden. Haar moeder schreef, vlak voor haar eindexamen, een brief aan de hoofdredacteur van *Trouw*. Daardoor kwam ze bij deze krant als eerste meisje op de regioredactie in Utrecht te werken. Eerst achter de telex. Samen met een oudere zus ging ze in de domstad op kamers wonen. Ze zou twintig jaar bij deze krant werken. 'In de begintijd, toen *Trouw* nog een middagkrant was, begon ik om half acht met als eerste taak thee zetten voor de mannelijke collega's.' Lachend: 'Daardoor ben ik waarschijnlijk feministe geworden.' Van de vijf mannen werden er op een gegeven moment vier ziek. Daardoor kreeg ik opeens de kans kleine journalistieke karweitjes te gaan doen. Ik heb het vak dus in de praktijk geleerd.

Oproer

'Het waren de jaren zestig, een woelige tijd: studentenoproer, Maagdenhuisbezetting, arbeidersacties, noem maar op. 'Ik was erg bezig met de opkomende emancipatie en het feminisme. De hele redactie was maatschappelijk erg betrokken. De toenmalige

hoofdredacteur gaf ons de vrije hand om over al die verzetsbewegingen te schrijven. Dat heeft hij toen goed gezien, want het heeft *Trouw* gered van de ondergang. Wij waren allemaal wel een beetje rebels en konden over onze eigen ideeën en gevoelens in de krant schrijven. Het fijne van het journalistieke vak is, vind ik, dat je dingen kunt onderzoeken en erover schrijven, maar je houdt tegelijkertijd afstand, zodat je er nooit echt bij hoort. Ik vind dat wel een mooie positie in de wereld: nergens echt bijhoren.'

In 1981 werd ze gevraagd als hoofdredacteur van *Opzij*, waarvoor ze toen al zeven jaar een dag per week als freelancer werkte. Het was een dynamische en boeiende periode op de redactie. Lipsticks, pumps en leuke kleding werden er niet veroordeeld zoals bij andere feministische bladen uit die tijd. 'Feminisme heeft door de jaren heen altijd een negatieve klank gehad; manwijven, tuinbroeken, harige benen, de *Opzij*-redactie was anders, wij waren vooral afkomstig uit de journalistiek, niet uit de beweging van de harde actie. Er werd ook veel gelachen, daardoor ben ik ook niet teleurgesteld of zuur geworden. Mijn calvinistische overtuiging dat ook vrouwen geen heiligen zijn en mijn relativiseringsvermogen hebben mij daar ook zeker bij geholpen.'

Aan de man

In de jaren zestig was het feminisme een revolutionaire beweging met soms zeer radicale trekken: veel zwartboeken, petities en pertinente stellingnames. Op die manier is er veel bereikt voor de gelijke behandeling van vrouwen in de maatschappij. Dat is niet altijd gemakkelijk gegaan; 'Ik heb altijd veel aan pr gedaan om *Opzij* aan de man te brengen. Ik stond op beurzen tussen standjes met komkommerschaven en krulsets gratis nummers uit te delen. Ik herinner me nog dat een keer een man terugliep met het stapeltje gratis bladen, dat voor me neer gooide, en zei dat hij "dit soort bladen" helemaal niet in zijn bezit wilde hebben. Alsof het vuige porno was! En mannen die hun vrouw stevig bij de arm namen en zeiden, met strakke mond: "Nee, nee dit heb jij niet nodig". En dan met een enorme tred langs ons liepen.'

'Feminisme, het ergste vooroordeel dat er aan kleefde was mannenhaat. Mannen vonden ons heel bedreigend, dat is later gelukkig wel flink bijgetrokken. Toen het feminisme nog een bloeiende beweging was, waren er vrouwen die – met verdraaide stem – zeiden: "Ja, ik ben wel voor emancipatie maar nee, ik zal mezelf nooit feministe noemen". Dan denk ik, ja dat schiet niet op. Gelukkig waren er meer bekende vrouwen die niet voldeden aan het negatieve stereotiepe beeld zoals Hedy d'Ancona en Sienie Strikwerda, die zeiden: wij moeten, ook om het imago te verbeteren, juist zeggen dat we feministen zijn.' Onder Dresselhuys' hoofdredacteurschap groeide de oplage van *Opzij* van 14.000 naar 94.000 exemplaren.

In de loop der jaren heeft ze het geloof losgelaten. 'Men vraagt mij wel eens of het feminisme voor mij een nieuw geloof is geworden, maar ik zie het meer als een levensbeschouwing, zoals ook humanisme, socialisme en communisme levensbeschouwingen zijn. Helaas kunnen 'ismes' doorslaan en schieten dan hun doel voorbij.'

Is een feministe per definitie een humanist?

'Nee, feminisme kent veel vormen. Er zijn christelijke en humanistische feministen en ook heel behoudende humanisten, vaak mannen, die traditioneel over vrouwen denken. Dat zou niet mogen, maar ik denk dat ze er wel zijn. De voorvrouwen in het feminisme waren eigenlijk altijd socialisten of communisten. In die zin was ik een vreemde eend in de bijt als gereformeerd meisje. Bepaalde opvattingen die daaruit voortkomen zoals trouw, een groot arbeidsethos, vriendschap, zullen altijd aan mij blijven kleven. Een man kan naar mijn idee nooit een feminist zijn, nog los van de fysieke factor. Er zijn zeker verschillen tussen mannen en vrouwen, dat is wetenschappelijk aangetoond. De hersenen van mannen en vrouwen verschillen. Het taalgevoel is bij vrouwen verdeeld over beide hersenhelften, bij mannen zit het voornamelijk in de linker hersenhelft. Daardoor hebben vrouwen na een hersenbloeding waarbij ze een verlamming hebben opgelopen, veel minder afasie klachten. Bij mannen is het centrum waar de ruimtelijke ordening wordt geregeld, weer groter. Dat klopt bij mij heel aardig, ik verdwaal al als ik bij Van der Valk naar het toilet ben geweest.'

Is democratie een voorwaarde voor het feminisme?

'Ja. Als je kijkt naar landen waar het er niet democratisch aan toegaat, is het ook bijna altijd slecht geregeld met de vrouwenrechten. Democratie zou een voedingsbodem moeten zijn, waarin het voor iedereen goed toeven hoort te zijn.'

Wat betekent vrijheid voor u en heeft u zich ooit onvrij gevoeld?

'Als mensen mij vragen wat emancipatie is, dan antwoord ik bevrijding. Bevrijding van een vooraf voor jou bepaalde rol in het leven. Ik heb mij nooit echt onvrij gevoeld. Toen ik als jong meisje op die redactie van Trouw kwam te werken, heb ik wel wat moeten bevechten, alle ogen waren op mij gericht. Als ik het fout deed, was dat niet alleen vervelend voor mij, maar dan was het gelijk: vrouwen zijn ongeschikt voor de journalistiek. 'Al heel jong in mijn leven heb ik mij ontworsteld aan het stereotiepe beeld van een gereformeerd meisje. Die blondeerde haar haar niet, die maakte zich niet op en liep niet in tijgerprintbroeken, dat deed ik allemaal wel. Dat was dus ordinaar, heel eigenzinnig en helemaal niet zoals het hoorde. Ik herinner mij dat ik als jonge journalist een keer een honderdjarige vrouw moet interviewen, een mevrouw met een dochter van 65 met

zo'n schuifspeldje (wijst op haar voorhoofd, RE) in het steile haar. Ik had een bruin katoenen pakje aan, dat ik bij de nonnen nog zelf genaaid had, met bruine pumps, het zag er erg dege-lijk uit. Nou ja, ik was wel opgemaakt natuurlijk. Ik zit dus bij die honderdjarige, die nukkig in een hoek zit en niks wil zeggen en de oude dochter zit erbij en die vindt het ook niks, dus ik helemaal sneu terug naar de redactie Met de boodschap dat het allemaal niet zo goed was. De volgende dag ontving de

**'Ik heb dus altijd
geprobeerd mij onder
een juk, welke dan ook,
uit te worstelen'**

hoofdredacteur een briefje van de dochter, hoe hij erbij kwam om een revue-girl naar zijn moeder te sturen. Ik helemaal overstuur en snikken, want ik voldeed dus niet aan het beeld van een *Trouw*-journalist, maar mijn chef vond het een compliment. Ik heb dus altijd geprobeerd mij onder een juk, welke dan ook, uit te worstelen. In het feminisme werd weer een nieuw juk opgelegd, daar mocht je geen make-up op en ook liever geen man. Ik heb toen gezegd; heb ik me net aan het christelijke juk ontworsteld, zal ik mij een nieuw juk op laten leggen? Niks ervan!'

Verantwoordelijkheid in combinatie met feminisme en humanisme, waar denkt u dan aan?

'Bij verantwoordelijkheid denk ik voornamelijk aan solidariteit, ik vind het belangrijk, om je in te zetten voor andere mensen, ook voor degenen met wie je niet direct dezelfde belangen deelt. Verantwoordelijkheid vind ik van boven naar beneden, solidariteit is meer op gelijk niveau.' In de tijd dat er veel allochtone vrouwen naar Nederland kwamen ontstond er naar het idee van Dresselhuys een schisma in het feminisme. Er waren er die vonden dat die vrouwen maar in hun eigen tempo en in hun eigen omgeving moesten emanciperen. Want dat hadden wij

>> lees verder op pagina 6

tenslotte ook gedaan. 'Daar heb ik mij altijd tegen verzet. Die vrouwen kwamen hier in een land waar alles goed geregeld is en dan zouden zij dat in hun uppie allemaal weer zelf moeten gaan ontdekken en bevechten omdat we anders aan betutteling zouden doen? Nou dan betuttelen we maar een end weg. Het lijkt mij een kwestie van solidariteit dat zij kunnen profiteren van wat wij bereikt hebben.'

'Als ik moet stoppen dan is dat echt een straf'

Heeft u echt feministisch geleefd?

'Nee, alle apparaten hier in huis worden door mijn man bestierd. Het zou veel feministischer zijn wanneer ik ze allemaal zou weten te bedienen en repareren. Dat kan ik dus niet en ik raad vrouwen ook altijd aan: leer die apparaten niet bedienen, mannen hebben er aardigheid in en het scheelt ons weer tijd. Maar het is natuurlijk wel stom, want als mijn man er niet is, kan ik niet wassen.'

Wat betekent autonomie voor u?

'Jezelf kunnen redden, voor zover dat überhaupt mogelijk is, want je bent gevormd door je karakter en je afkomst. En je gezondheid speelt ook een heel belangrijke rol, want je kunt wel enorm graag zelf de beschikking hebben over alles, maar als je een slechte gezondheid hebt, dan zijn de mogelijkheden beperkt. Als je jong bent sta je daar niet bij stil, maar als je ouder bent weet je wel dat er vele grenzen zijn en dat je tegen beperkingen oploopt. Als je desalniettemin en desondanks toch zoveel mogelijk je eigen leven vorm blijft geven, vind ik dat wel mooi.'

Er is ook de koppeling met levenskunst...

Lachend: 'Ja op de een of andere manier krijg ik daar een beeld bij van vrouwen met lang grijs haar, in van die zelf geweepte rokken, op sandalen, die enorm levenskunstig en macrobiotisch met brandnetelthee in de weer zijn. Ik ben er niet zo in opgevoed, calvinisten zijn helaas niet van die enorme levensgenie-

ters.' Ze vertelt dat ze weinig heeft met spiritualiteit, maar wel erg van bloemen, boeken en poezen houdt en natuurlijk van haar vrienden. In die zin herkent ze zichzelf meer als levenskunstenaar. Verre reizen worden niet gemaakt, want ze durft niet te vliegen. Ze vertelt dat ze haar hele leven angstig is geweest en regelmatig in therapie is geweest. 'Maar bij het ouder worden leer je veel beter met je angst te leven, het wordt een oude bekende voor je. Ik zeg altijd: ik ken wel angsten maar ik ben niet bang, want angsten zijn te overwinnen.'

Dresselhuys zet zich tegenwoordig in voor de emancipatie van ouderen. De beste remedie om de ouderdom te bestrijden is volgens haar zolang mogelijk actief te blijven: 'Dat is je redding, zeg ik tijdens mijn lezingen tegen ouderen. Blijf het gebruiken, je brein en je lijf, want als je het niet gebruikt, verlies je het!'

Na haar vertrek bij *Opzij*, koesterde ze nog even de illusie door te kunnen gaan met interviews waarin ze bekende Nederlanders langs de feministische meetlat legt. Haar opvolgster koos voor een andere koers. Lang heeft ze niet bij de pakken neergezeten. Een paar maanden na haar pensioen, eind 2008, won ze de Mercur d'Or, een oeuvreprijs voor haar hele journalistieke werk. Tijdens de uitreiking zei ze deze als een aanmoedigingsprijs voor een beginnend freelancer te beschouwen. Sindsdien schrijft ze voor de bladen *Zin* en *Nouveau*, af en toe voor *Trouw* en daarnaast is ze wekelijks op vrijdag op *Radio 1* te horen met een column. Verder houdt ze lezingen. Of dit allemaal nog niet genoeg is, is er ook nog een boek van haar hand verschenen: *Doorwerken na je 65ste*. 'Als ik moet stoppen, is dat een straf voor mij. Ik heb altijd erg genoten en geniet nog, van het erbij horen, het meedoen, het ergens mijn geluid laten horen.'

Roeland Ensie

De Humanistische Meetlat

Op 12 september vinden de verkiezingen voor de Tweede Kamer plaats. U kunt bij het maken van uw keuze ook nu weer gebruik maken van de Humanistische Meetlat. Als u wilt weten hoe de politieke partijen 'scoren' op basis van humanistische uitgangspunten, kunt u vanaf half augustus terecht op de website www.humanistischemeetlat.nl. De Humanistische Meetlat is een samenwerkingsverband tussen het Humanistisch Verbond en de Humanistische Alliantie.

De Etalage

Komen en gaan

Lodewijk de Waal neemt afscheid van het bestuur van de Humanistische Alliantie, Hans Alma treedt aan. Mirre Bots stelt vijf vragen.

Lodewijk De Waal

De Waal (Rotterdam, 1950) is scheidend voorzitter van de Humanistische Alliantie. Hij was van 1997 tot 2005 voorzitter van de FNV. Hij heeft aangegeven betrokken te willen blijven bij de humanistische beweging.

Meneer De Waal wat stond u voor ogen toen u voorzitter werd?

‘Ik wilde de onderlinge samenwerking van de humanistische organisaties bevorderen, omdat ik me afvroeg waarom de bekendheid en aantrekkingskracht zo beperkt was, terwijl de humanistische waarden breed leven.’

Is dat gelukt?

‘Ja. In het verleden waren er veel gedoetjes, misverstanden en strijdende ego’s. De denkers van het Humanistisch Verbond en de doeners van Humanitas stonden vaak wat tegenover elkaar. Men vond dat het HV niet moest denken dat het de paus van het humanisme was, dat de bovenbouw van het humanisme niet de baas mocht spelen over de handelende organisaties. Die discussie zijn we kwijtgeraakt. Onder andere door de goede verhoudingen in het dagelijks bestuur. We zijn ons meer met de wezenlijke zaken gaan bezighouden, zoals samenwerken en de uitwisseling van kennis, waarbij het levensbeschouwelijke en praktische meer hand in hand gaan.’

Bent u het eens met de stelling: het humanisme ontbreekt in het maatschappelijk debat?

‘Dat is wel erg zwart-wit gesteld, maar grotendeels ben ik het daar wel mee eens. Dit komt denk ik ook, omdat het HV de dagelijkse praktijk van het humanisme, zoals Hivos, Human en Humanitas, te weinig in beeld heeft gebracht.’

Wat zou er moeten gebeuren?

‘Dat je dat inderdaad veel meer in de schijnwerpers zet. Dat je laat zien wat je allemaal doet. Maar tegelijkertijd moet je ook de filosofie erachter en de waarden die daarbij horen onder de aandacht brengen. De humanistische waarden leven wel, veel christelijke organisaties zijn eigenlijk ook humanistisch, maar worden niet als zodanig onderkend. Je moet deze waarden blijvend onderhouden, bediscussiëren en naar buiten brengen.’

Heeft u een wens voor de toekomst?

‘Ja, het georganiseerde humanisme een invloedrijke stem geven in het maatschappelijke debat. Dat kan onder andere door goed te laten zien wat voor waardevolle dingen je als humanisten allemaal doet.’

Hans Alma

Alma (Nijmegen, 1962) is rector magnificus van de UvH, waar ze hoogleraar psychologie en zingeving is.

Mevrouw Alma wat staat u voor ogen voor de komende periode?

‘Ik wil graag aansluiten bij de missie van het HV, zoals neergelegd in het samenwerkingsplan *Inspirerend en zichtbaar humanisme*. Daarin staat de verbreding en versterking van de humanistische beweging in Nederland centraal. Ik wil met name het eigentijds humanisme meer zichtbaar laten worden, door bijvoorbeeld in te spelen op belangrijke maatschappelijke zaken en door een betere onderlinge communicatie.’

Welke problemen verwacht u te moeten overwinnen?

‘Levensbeschouwing is veel meer een dynamisch zoekproces geworden, dat eigenlijk altijd doorgaat. Mensen worden ook niet meer zo gemakkelijk lid. Als ze het al doen is het veel meer ad hoc en tijdelijk. Dat vraagt om andere strategieën en bijvoorbeeld om meer zichtbaarheid in de sociale media. Tegelijkertijd zullen we onze eigen identiteit moeten vasthouden en laten zien.’

Bent u het eens met de stelling: het humanisme ontbreekt in het maatschappelijk debat?

‘Nou, dat zie ik wel iets genuanceerder. Enerzijds is het humanisme volop aanwezig met goede speerpunten, zoals een waardig levenseinde. Anderzijds worden we vaak niet expliciet genoemd. De humanistisch geestelijke verzorgers bijvoorbeeld zijn weinig in de maatschappelijke discussie aanwezig. Maar het maatschappelijke klimaat met zijn sterke nadruk op economische waarden speelt ons natuurlijk ook parten. Het biedt kansen om ons te profileren, maar drukt levensbeschouwelijke vragen ook naar de marge.’

Wat zou er moeten gebeuren?

‘Er zouden ambassadeurs moeten komen. Toonaangevende figuren in de Nederlandse samenleving, die zich expliciet over de humanistische waarden en hun betrokkenheid hierbij zouden uitspreken. En de humanistische alliantie kan proactiever zijn om dingen op de agenda te zetten.’

Heeft u een oproep aan de leden?

‘Ja, kom naar de gemeenschappelijke bijeenkomsten, zoals de Alliantiedag, de Wereldhumanismedag en de Socrateslezing. Daar kun je elkaar opzoeken, informeren en inspireren.’

EHF-Conferentie Geestelijke Weerbaarheid

Joachim Duyndam, foto: Arnaud Mooij

De driedaagse European Humanist Federation Conference stond dit jaar in het teken van *resilience*. Letterlijk: veerkracht. In Nederland gebruiken we meestal de term geestelijke weerbaarheid. Hoogleraar wijsbegeerte Joachim Duyndam vertelde tijdens de conferentie hoe het humanisme mensen weerbaar kan maken tegen wat hij, samenvattend, kuddegedrag noemt.

‘Mediahypes en populisme beïnvloeden ons elke dag. En de economische instabiliteit in Europa zorgt voor gevoelens van onveiligheid, met als gevolg teleurstelling in onze politici. Dit is een bedreiging voor vitale menselijke waarden als vrijheid, verantwoordelijkheid, solidariteit en zelfs de menselijke waardigheid. Geestelijk weerbaarheid kan een adequaat antwoord hierop zijn.’ Zo werd de afgelopen European Humanist Federation (EHF) Conference op de website van het Humanistisch Verbond aangekondigd. Op 25, 26 en 27 mei was het zo ver en spraken in Utrecht nationale en internationale sprekers over het thema geestelijke weerbaarheid.

Dat hoogleraar Duyndam tijdens de conferentie niet ontbrak, mag niet verwonderen. Niet alleen was hij betrokken bij de organisatie van de driedaagse bijeenkomst, hij leidt ook het onderzoeksproject ‘Geestelijke Weerbaarheid en Humanisme’ aan de Universiteit voor Humanistiek. ‘De term geestelijke weerbaarheid is gemunt door Jaap van Praag, *founding father* van het Nederlandse humanisme’, legt Duyndam uit. ‘Van Praag vroeg zich tijdens zijn onderduik tijdens de Tweede Wereldoorlog af hoe het zo ver had kunnen komen; waarom mensen zo vatbaar bleken voor de verleidingen en de valse beloftes van het nazisme. Hij kwam tot de conclusie dat dit kwam doordat de meeste mensen niet voldoende weerbaar waren tegen massale verleidingen. Het ontbreken van een duidelijke levensovertuiging, een houvast biedende moraal en een motiverende inspiratie, kortom een levensbeschouwing, waren daar debet aan volgens Van Praag.’

Extra belangrijk

Heteronome druk, het klakkeloos volgen van wat anderen doen, is van alle tijden, zegt Duyndam. De EHF-Conferentie stond echter in het teken van ‘nu en in de toekomst’ en hoe het humanisme de autonomie van individuen kan versterken. Autonomie is het antwoord op haar tegendeel: heteronomie. Ruimte veroveren

op de heteronome druk is volgens Duyndam extra belangrijk omdat de pressie toeneemt. ‘De media vormen een belangrijke factor. Bekende Nederlanders vertonen voorbeeldgedrag dat wordt overgenomen. Of neem de boeken top-10 in de boekhandel. Veel mensen denken: een boek uit die top-10 zal wel goed zijn en dus worden deze titels massaal verkocht.’

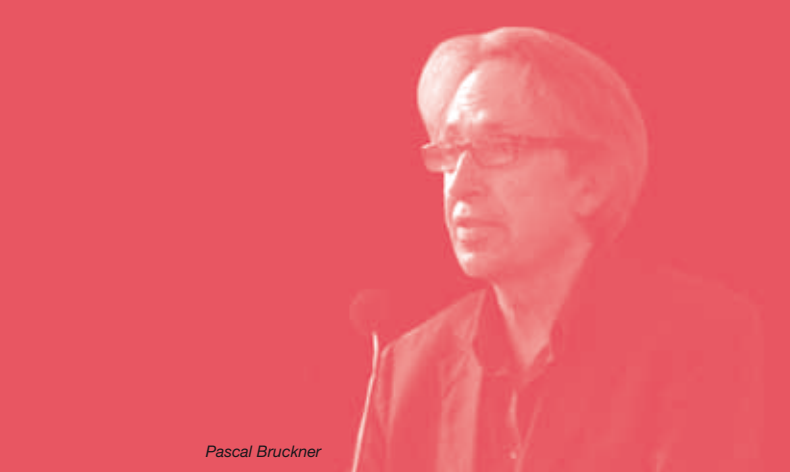
Niet alleen in wat mensen materieel verwerven speelt volgens Duyndam de wil om anderen te volgen vaak een grote rol, dat geldt ook voor onze ideeën. Het humanisme, dat staat voor zelf denken en een eigen toepassing zoeken, staat haaks op dit volgzame gedrag. In zijn oratie over geestelijke weerbaarheid knoopt de hoogleraar aan bij een treffend voorbeeld van weerbaarheid tegen heteronome druk onder extreme omstandigheden. Natascha Kampusch werd in 1998 als tienjarig meisje ontvoerd en acht jaar lang gevangen gehouden in een ondergrondse kerker. Ondanks haar totale afhankelijkheid van een gewelddadige man, raakte zij geestelijk niet gebroken. Op basis van publicaties van en over haar verklaart Duyndam dit uit haar vermogen om verhalende verbeelding in te zetten als middel om te overleven. Zij slaagt erin haar ontvoerder niet als monster te zien en houdt zichzelf voor dat zij op een dag weer vrij zal zijn. ‘Dat is geestelijke weerbaarheid, waarvan mijn definitie is om in een situatie van tegenkrachten of druk menswaardig overeind te blijven.’

Ecosysteem

‘In de afgelopen decennia werd autonomie vooral geformuleerd als een individueel zelfbeschikkingsrecht. Dat past goed in het emancipatiediscours van die tijd. Er werd veel nadruk gelegd op de gelijkheid van mensen voor de wet. En er werd veel verwacht van een wetgevende overheid, die alles zou regelen. Het discours rond emancipatie werd daarna afgelost door empowerment: sterk maken vanuit de betrokkenen zelf, van onderop. Ruimte voor diversiteit. Empowerment betreft niet alleen achtergestelde groepen in het westen, maar bijvoorbeeld ook bedreigde *indigenous cultures* in de derde wereld. Internationaal zie je nu dat *resilience* (de Engelse term voor geestelijke weer-

‘Ik heb de conferentie als heel bijzonder ervaren’, zegt Reine Rek, medewerker visie en beleid van het Humanistisch Verbond. Ze zegt ‘echt het gevoel te hebben gehad onderdeel uit te maken van een internationale gemeenschap’. Volgens Rek, die mede-organisator was van de

driedaagse bijeenkomst, zat hem dat vooral in de vele ontmoetingen. ‘De 140 aanwezigen kwamen uit alle windstreken: van België, Duitsland en Zweden tot aan Malta, Roemenië en Bulgarije. Het voorname om samen te werken en contact te blijven onderhouden was sterk aanwezig.’

A portrait of Pascal Bruckner, a man with glasses and a dark jacket, looking slightly to the side. The image is overlaid with a semi-transparent red filter.

Pascal Bruckner

Voorbij

baarheid) de opvolger aan het worden is van empowerment. *Resilience* gaat uit van 'ecosystemen' van menselijke verhoudingen. Er wordt uitgegaan van een relationeel mensbeeld. Vertaald naar metaforen: empowerment kun je zien als boksen, *resilience* is meer als oosterse gevechtskunst.'

Op de vraag hoe het humanisme de veerkracht bij mensen kan bevorderen, is volgens Duyndam niet één antwoord. 'Voorbeeldfiguren helpen. Iemand als Nelson Mandela die onder veronderstellende omstandigheden overeind bleef. Of Ghandi. Wat wel nodig is, is erkennen dat je aan de heteronome druk bloot staat. Dus niet zeggen dat alleen anderen kuddedrag vertonen, maar erkennen dat je er zelf ook aan mee doet. De *resilience*-benadering gaat ervan uit dat je de hang om anderen te volgen erkent en er vandaaruit weerstand aan kunt bieden. Het is een langzaam proces. Want het past niet goed in je zelfbeeld dat je in eerste instantie niet autonoom en niet authentiek bent.'

Martijn van der Kooij

Joachim Duyndam

Joachim Duyndam is als Socrates hoogleraar Wijsbegeerte, in het bijzonder met betrekking tot humanisme, mensbeeld, en geestelijke weerbaarheid, verbonden aan de Universiteit voor Humanistiek. Hij is onderzoeksleider van het interdisciplinaire onderzoeksproject *Geestelijke Weerbaarheid en Humanisme*, waaraan zowel door onderzoekers van de Universiteit voor Humanistiek als door andere onderzoekers wordt deelgenomen.

Pascal Bruckner

De Franse filosoof Pascal Bruckner was tijdens de European Humanist Federation Conference de keynote spreker. Hij stelde in zijn lezing een culturele diagnose van onze tijd. Over humanisme en weerbaarheid, het centrale thema van de conferentie, zei hij: 'We hebben weerbaarheid nog nooit zo nodig gehad als nu. Europa bevindt zich aan de rand van desintegratie. De economische crisis, de EU-crisis, de armoede van de middenklasse. Maar we moeten in ieder geval niet toegeven aan paniek. Wij leven op een rijk continent, dat zijn eigen oorsprong is vergeten. Daar kunnen we ook geen weerbaarheid meer uit putten. Er zijn gidsen noch goden. Om crises met veerkracht tegemoet te treden zullen we onze weerbaarheid zelf vorm moeten geven.' Bruckner (1948) is filosoof en romancier, en hij maakt deel uit van de huidige generatie van geëngageerde intellectuelen in Frankrijk, aangeduid met *Nouveaux Philosophes* (zoals Alain Finkielkraut of Luc Ferry). Op 24 mei verscheen in de *Trouw* een interview met Bruckner. Het gesprek vond op initiatief van het HV plaats.

Eigenzinnigheid is een deugd van het verleden. Ooit omarmd door non-conformisten, die zich naar niets en niemand wilden voegen. Het paste bij een samenleving vol jeugd, innovatie en onbegrensde mogelijkheden. O, heerlijke jaren zestig, o, heerlijke jaren negentig, toen respectievelijk hippies en nieuwe ondernemers nog ongewoon waren en de gevestigde orde tartten. Een nieuwe tijd zou men betreden. Als men maar eigenzinnig durfde te zijn.

Het hippiedom was een en al verzet tegen fossiel conservatisme en roofzuchtig kapitalisme. Nieuwe klanken, lange jurken en eigen patchoeliwinkeltjes waren er de uitdrukking van. Je moest vrij zijn om mens te worden. In de jaren tachtig krijgt die eigenzinnige mens een flinke boost met de opkomst van het neoliberalisme. Alles moest markt worden en elk mens ondernemer én consument. Wie in loondienst zat, braaf zijn kindertjes opvoedde, en dus per definitie middelmatig was, deugde niet en was een sukkel. Die moest gecoacht worden om zijn diepste en ware kern te ontdekken. Die moet de sloper worden van eigen diepste innerlijke belemmeringen. Eigenzinnig in de massa je eigenzinnigheid ontwikkelen of kopen. Ik heb een iPad, dus ik ben eigenzinnig. Ik heb een btw-nummer, dus ik ben Mens.

Nee, eigenzinnigheid lijkt me geen ideaal meer om voor te sterven. Het is allang onderdeel geworden van een kitscherig BNN- en SBS6-discours. Eigenzinnig met de meisjes op zoek naar je zelf of tobberig je passie volgen om een bed & breakfast in de Dordogne te beginnen. Humanisten moeten er ver van blijven en deze hedendaagse fakedeugd met gegiechel begroeten. Pim Fortuyn was de laatste eigenzinnige mens.

Wat is dan de eigentijdse deugd? Welke karaktertrek moeten we dan cultiveren en promoten? Het lijkt me dat het de prudentia is: behoedzaamheid. Dat was het kroonjuweel bij uitstek van de ethiek en die mag flink met zilverpoets worden behandeld! De samenhang in de samenleving is zo groot dat eigenzinnige oprispingen grote schade aan velen kunnen berokkenen en dus lichtzinnig worden. Het graaigedrag van bankiers was zo'n eigenzinnigheid. En op persoonlijk niveau kun je niet voorzichtig genoeg zijn. Je moet in deze crisis een calculerende en dus een behoedzame burger zijn. Kortom, je deugt pas als je elke avond, moe gezeten in je designstoel, je eigenzinnige iPad pakt om een opkomende ongerustheid te attaqueren. De vraag dringt zich aan je op: redden we het deze maand of niet? Conformistisch raadpleeg je MijnBank.

Joep Schrijvers

‘Plannen maken alsof je tachtig wordt’

Een ding weten we zeker: we gaan allemaal dood. Maar wat nu als we ons leven kunnen verlengen, dankzij nieuwe medische technologie? Willen we 160, 300 of 500 jaar worden? Aan het woord is Peter Derkx, hoogleraar Humanisme en Levensbeschouwing aan de Universiteit voor Humanistiek, die over dit onderwerp een boek schreef. ‘We houden nog vast aan een negentiende-eeuws idee van onze levensloop.’

‘Als we de krant erop naslaan is ouder worden vooral een probleem. In een vergrijzende samenleving moeten steeds minder jongeren voor steeds meer ouderen zorgen. Maar wie gaat dat betalen? Vanuit deze sociaaleconomische invalshoek, vergeten we dat ons langere leven ook een enorme prestatie is! ‘Je kunt ouder worden ook vanuit een individueel perspectief bekijken. Je bent dan een biologisch organisme dat veroudert, dat wil zeggen: meer kans loopt te overlijden gezien lichamelijke slijtage. Het derde perspectief is dat van de subjectieve ervaring. Het gaat om je eigen tijdsbesef. Deze invalshoek verdwijnt vaak uit beeld omdat de andere twee domineren. ‘Ik wil juist dit andere perspectief ook aandacht geven. Ouder worden is een subjectieve ervaring. Wij leven, zoals dat heet, in de tijd: groeien op, leren, ontwikkelen ons, maken plannen, stellen doelen, werken. Een van de problemen die ik constateer, is dat we vanaf een jaar of zestig in het taalgebruik “ouder” zijn en daar geen positieve beelden bij hebben. Het enige positieve ideaal is dat je veel op vakantie gaat en leuke dingen doet. Maar twintig jaar op het strand liggen noem ik geen zinvol leven. Bovendien, veel mensen hebben lichamelijke problemen en geen geld om alleen maar leuke dingen te doen.’

Leeftijdswinst

‘Als hoogleraar Humanisme en Levensbeschouwing zou ik in algemene termen over humanisme kunnen schrijven. Ik vind dat niet uitdagend. Ik neem liever een concreet probleem om vervolgens te kijken hoe je vanuit humanistisch perspectief met dat probleem om kunt gaan, zoals onze omgang met ouderdom en het verlangen naar levensverlenging. Dan kom je vanzelf op allerlei ideeën over wat humanisme zou kunnen zijn. ‘Toen ik me met biologische en medisch-technologische levensverlenging ging bezighouden, vielen mij een aantal dingen op. Allereerst: de meeste mensen denken aan het langer maken

van het menselijk leven in het algemeen. Maar de meeste leeftijdswinst is te halen bij bepaalde sociaaleconomische groepen. Afhankelijk van je achtergrond, inkomen en positie, loopt het verschil in levensverwachting in Nederland op tot zeven jaar, en zelfs 15 tot 20 als je kijkt naar gezonde levensverwachting. De meest vanzelfsprekende levensverlenging heeft niets met nieuwe technologische en medische mogelijkheden te maken, maar hangt samen met sociale klasse, inkomen en opleiding.

‘Wat mij verder opviel is onze levensloop. Ons idee van een levensloop en pensionering stamt uit de late negentiende eeuw toen Bismarck het pensioen invoerde op rond de 70 jaar. Rond 1900 werden maar weinig mensen zo oud. Die mensen konden steun van de staat krijgen. Inmiddels worden we veel ouder maar onze levenslooporganisatie stamt nog steeds uit 1900, ruim een eeuw oud dus. En hoe ziet die levensloop er uit? Eerst leren we, dan gaan we een beperkt aantal jaren enorm hard werken en dan hebben we vanaf ons 65ste nog twintig jaar wat we vrije tijd noemen. Ik vind dat hopeloos verouderd. Simone de Beauvoir schreef dat mensen gedwongen worden om in de middelperiode zo hard te werken, dat ze nooit goed leren hun vrije tijd te vullen. Vervolgens moet je vanaf je 65e leren genieten, zoals men dat zo mooi zegt. Daar komt nog iets bij, namelijk zorg. Dat is eeuwenlang aan vrouwen uitbesteed, maar nu vrouwen werken, proberen we zorg overal tussen te proppen. Veel beter zou het zijn als mensen vanaf hun 15e of 20ste, werken, leren, zorgen en genieten zouden combineren. Dat idiote spitsuur tussen dertig en vijfenveertig, daar moeten we vanaf. Daar worden her en der voorstellen voor gedaan, maar feitelijk houden we vast aan een negentiende-eeuws idee van onze levensloop. Vasthouden aan dit verouderde concept is extra problematisch als je bedenkt dat niet iedereen zijn pensioengerechtigde leeftijd haalt en dus niet iedereen aan genieten toekomt.’

Ankers

‘Ik doordenk onze omgang met ouderdom en levensverlenging vanuit het humanisme als zingevingskader. Zo’n kader bestaat in mijn optiek uit een aantal belangrijke ervaringen die je interpreteert en waaraan je oriëntatiepunten en ankers ontleent over hoe je verder leeft. Sommige elementen blijken voor velen belangrijk. Die ervaringen kunnen in een aantal dimensies worden geordend. Ik ben begonnen met de vier dimensies die Roy Baumeister selecteert en heb er drie aan toegevoegd. Volgens Baumeister is een leven zinvol als je in voldoende mate ervaart dat je leven een doel heeft, je het gevoel hebt dat je leven moreel te rechtvaardigen is, je voldoende eigenwaarde hebt en je jezelf competent voelt. Ik voeg daar aan toe dat je leven begrijpelijk moet zijn en een zekere coherentie moet

Peter Derkx

Derkx studeerde Engels en wijsbegeerte in Utrecht, Glasgow en Groningen. Vanaf 1977 was hij docent wijsbegeerte en humanistiek aan het Humanistisch Opleidingsinstituut en van 1989 tot en met 2002 universitair hoofddocent voor geschiedenis van het humanisme aan de Universiteit voor Humanistiek. Per januari 2003 werd hij aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht benoemd tot hoogleraar Humanisme en Levensbeschouwing.

bezitten en dat je verbondenheid en transcendentie ervaart. Met transcendentie bedoel ik dat je het alledaagse, vanzelfsprekende, voor de hand liggende en vertrouwde wilt overstijgen. Je gaat op zoek naar het nieuwe, het andere en het onbekende. Transcendentie verwijst ook naar het verlangen je eigenbelang te overstijgen en deel uit te maken van een groter web; het verwijst naar begrippen als mensheid of natuur.'

Baumeister

'In relatie tot ouder worden lijkt mij de zin-ervaring van verbondenheid vooral waardevol. Baumeister heeft het over de *value gap*. Vroeger wisten mensen wat belangrijk was in het leven. Door ontkerkelijking en individualisering moeten we steeds meer zelf kiezen wat belangrijk is. Vaak weten we niet wat we moeten kiezen, of komen er niet eens toe om er goed over na te denken. Individuen hebben volgens Baumeister geen heldere waarden die hun leven richting geven.

'Ik vind dat te beperkt. Hij stelt individuen voor als atomen, als losse mensen die niks met elkaar te maken hebben en vervolgens moeten proberen gezamenlijkheid te creëren. Zo zit een mensenleven niet in elkaar. Verbondenheid is een van de belangrijkste onderdelen van een zinvol leven en we zijn al vanaf onze geboorte verbonden. Bij Baumeister lees ik een soort paniek: we worden teruggeworpen op onszelf. Vanuit zo'n atomistisch mensbeeld is de dood vanzelfsprekend een enorme bedreiging. Maar als je je verbonden voelt met anderen of met een zaak, hoeft de dood geen totale nederlaag te zijn.'

Levensverlenging

'Humanisten geloven niet in een leven na de dood en hechten sterk aan hun individuele vrijheid. Je zou dus kunnen verwachten dat het verlangen naar levensverlenging voor humanisten extra belangrijk is. Maar dit is volgens mij niet het geval. Zo denk ik niet dat humanisten individualistischer zijn dan bijvoorbeeld religieuze mensen. Dat blijkt ook niet uit onderzoek. Individualisme is niet humanistisch maar een onderdeel van de moderne samenleving. Ik heb ook de indruk dat het verlangen naar levensverlenging altijd al aan de orde is geweest. We hebben nu alleen nieuwe en effectieve manieren gevonden om ons leven te verlengen, via biomedische en technologische vooruitgang.

'Ik geloof niet dat medische vooruitgang ons duizend jaar kan laten worden. Maar zelfs als dat wel lukt, zullen we op een moment dood gaan. We moeten dus leren aanvaarden sterfelijk te zijn. Verbondenheid kan een belangrijke rol spelen bij het aanvaarden van het levenseinde. Van een medisch-technologisch perspectief, stap je dan over naar een existentieel perspectief.'

Onsterfelijk

'Ik maak gebruik van een aantal humanisten om over ouder worden en levensverlenging na te denken. Ze bieden geen algemeen recept want je verwerft inzichten altijd persoonlijk. Maar ze kunnen je wel inspireren. Ik behandel bijvoorbeeld de humanist Polak. Hij heeft een mooie ethische theorie: als je het goede nastreeft, neem je deel aan een project dat generaties lang wordt voortgezet. Jouw inzet blijft van belang en in die zin ben je onsterfelijk en eeuwig.

'Voor mij is het vanzelfsprekend dat je goed probeert te doen in je leven. Maar ik heb zelf niet het idee dat ik daarmee deel heb aan het eeuwige leven. Het klinkt mooi, maar voor mij werkt het niet zo. Bij de humanist Pos kan ik me meer voorstellen. Die zegt: eeuwig leven heeft niks te maken met heel lang blijven leven. Deel hebben aan de eeuwigheid krijgt vorm door ervaringen die zo essentieel zijn dat de tijd er niet meer toe doet. Het gevoel dat je deel uitmaakt van iets omvattender dan jijzelf, iets dat de moeite waard is, de mensheid, het menselijk leven, de natuur.

Iedereen moet op dit gebied zijn eigen antwoorden geven, omdat die vragen zo ingewikkeld zijn. Een wetenschappelijk antwoord is onmogelijk. Metafysische en existentiële vragen, daar komen we niet uit en daar is verdraagzaamheid en nuance gepast.'

Realisme

'Ik heb er eigenlijk niks op tegen als iemand probeert altijd jong te blijven, als het maar niet fanatiek, verworden en spastisch wordt. Dan laat je je leven teveel bepalen door dat ene doel.

Je moet gewoon kunnen leven. Door dat verwoed streven ben je in bepaalde zin al oud! Een van de elementen van jong zijn is juist dat je niet echt bij sterfelijkheid stil staat. Als je in een kramp schiet, ben je op ervaringsgebied al oud. Een zeker realisme is nodig, want je kunt binnenkort overlijden. En tegelijkertijd moet je plannen maken alsof je tachtig wordt. Zelf zou ik graag die leeftijd willen bereiken. Maar wel met de mensen om mij heen waar ik om geef. Want menselijke kwetsbaarheid is niet zo individueel als vaak gedacht wordt. Of de mensen om mij heen er nog zijn, dat is belangrijk.'

Esther Wit

Peter Derkx, Humanisme, zinvol leven en nooit meer 'ouder worden', een levensbeschouwelijke visie op ingrijpende biomedisch-technologische levensverlenging, VUB Press (2011), € 19,95

Humanistische Canon

Zo gevarieerd kan weerbaarheid zijn

Na 'keuzes maken' in de vorige editie van Humus, dit keer aandacht voor het thema 'weerbaarheid'. De Humanistische Canon, die ik als basis gebruik om diverse thema's te behandelen, kan zonder moeite omgedoopt worden tot een Canon van Weerbare Mensen.

Maar waar weren de canon-humanisten zich eigenlijk tegen? Drie Canondenkers uit verschillende tijdvlakken uitgelicht.

Invloedrijke stoïcijn

Marcus Aurelius (121-180 na Chr.) was een Romeinse filosoof-keizer. Met Epictetus was hij een van de meest invloedrijke Romeinse stoïcijnen. Stoïcijnse weerbaarheid richt zich niet tegen *externe*, maar vooral tegen *interne* autoriteiten. Het oefenterrein is je eigen houding, het enige dat werkelijk 'van jou' is. Wij zitten vol met automatische gedachten, verlangens, emoties en gedragingen. We worden jaloers, wraakzuchtig, ontevreden, boos en geïrriteerd.

Stoïcijnen willen deze emoties niet zozeer uitschakelen, maar ze bekijken, beoordelen en op de *juiste manier* gebruiken. Weerbaarheid is het vermogen om te bepalen welke emoties en verlangens van het *juiste inzicht* getuigen. Wij zijn mensen omdat wij dit vermogen hebben. Als u iemand tegenkomt die zegt: 'Hij maakte me boos', dan zou een stoïcijn tot weerbaarheid oproepen: 'U liet zich boos maken!'

Marcus Aurelius oefende zijn houding in zijn '*Persoonlijke Notities*' (ca 170 na Chr.). Innerlijke weerbaarheid heeft bij hem een ethisch doel en is spiritueel van aard; het verbindt mensen met elkaar en met 'het grote geheel'. 'Probeer eens hoe het leven van een goed mens je aangaat, iemand die tevreden is met wat hem wordt toebedeeld uit het grote geheel en die niet meer nodig heeft dan zijn eigen rechtvaardig handelen en goede wil.' (Boek IV, 25)

Stileer de rancune

Ook Menno Ter Braak hield zich vlak voor Wereld Oorlog II bezig met een juiste houding ten opzichte van onze emoties. Van zijn hand verscheen de brochure '*Het nationaal-socialisme een rancuneleer*' (1937) uitgegeven door het Comité van Waakzaamheid.

Ter Braak analyseert het nationaal-socialisme als vorm van 'rancune': wrok, haat en onvrede. Nationaal-socialisten versterken ons ressentiment door een duidelijk vijandsbeeld te creëren. De bron van haat is niet de vijand: het zijn – net als bij Aurelius – onze eigen ongestilleerde emoties. Ter Braak maakt het de lezer niet gemakkelijk. Rancune vinden

we niet alleen bij de nazi's maar ook in ons zelf. Wij zijn allen *raté's*, omdat wij in een democratie leven en *daarom* ontevreden zijn. In een democratie vooronderstellen wij in gelijke mate recht te hebben op alles wat anderen hebben. De praktijk van gelijkheid is echter anders. Wij zijn feitelijk niet gelijk: de een heeft meer, kan meer en bereikt meer. Rancune is daarom bij uitstek een democratische emotie. Maar een goed werkende democratie kan ook weerbaarheid tegen de eigen wrok genereren '...in de democratie daarentegen heeft het ressentiment minstens de vrijheid om zichzelf te diagnosticeeren en daardoor te styleeren'. Diagnostiseren en stileren dus, het ressentiment aan spelregels binden. Degene die zijn ressentiment niet kan stileren, vervalt in 'haat om te haten', in 'oppositie uit principe'. Democratische weerbaarheid betekent weerstand tegen eenvoudige schema's zoals 'goed versus kwaad' en bijbehorende propaganda. Het betekent humor en relativiseringsvermogen en het vraagt een 'vormgeving' van onze onvrede en rancune. Bij Ter Braak zie je een combinatie: weerbaarheid tegen je eigen rancune, en weerbaarheid tegen rancuneuze politieke bewegingen.

Spreek je moerstaal

Voor de 17e eeuwse Amsterdammer Andriaen Koerbagh was weerbaarheid verzet tegen externe autoriteiten: machthebbers, deskundigen en vooral: de kerk. Als arts, jurist en radicaal vrijdenker schreef hij het enige woordenboek dat ooit in Nederland is verboden: *Bloemhof* (de volledige titel is te lang, u vindt hem in de Canon).

Koerbagh leefde in een tijd dat rechters, artsen en godgeleerden gebruik maakten van buitenlandse woorden en 'moeilijke' taal. Handig natuurlijk, want het maakt indruk en houdt gewone burgers dom en volgzaam. Autoriteiten houden niet zo van open kennis, ze 'vrezen dat de gewone man dan te geleerd zou worden!' Koerbagh wilde ongeschoolde landgenoten de betekenis van moeilijke woorden uitleggen zodat ze zich kunnen weren tegen machtsmisbruik. Hij streed voor 'vrijgeesten', burgers die kennis kunnen opdoen en teksten – waaronder de officiële Nederlandse Bijbelvertaling – *zelf* kunnen interpreteren. Zijn woordenboek staat bovendien vol van sarcastische commentaren. Hij was uitgesproken kritisch naar religie, met name roomse geestelijken. Het liep niet goed af: hij werd gearresteerd en overleed in de gevangenis.

Een weerbare *innerlijke* houding, weerbare *democratische vormen* en weerbaarheid tegen *autoriteiten* die je dom willen houden. Zo gevarieerd kan weerbaarheid zijn.

Esther Wit

De auteur is hoofdredacteur van de Humanistische Canon. Voor meer informatie: www.humanistischecanon.nl

Huub en Adelheid Kortekaas

Anima Animus (detail)

Huub en Adelheid Kortekaas verbazen zoals altijd met hun spectaculaire projecten. Dit keer zijn ze bezig met het uitgeven van een kunstenaarsglossy. Past een catalogus met glanzende cover wel bij de ingetogenheid van hun kunst?

Het werk van de kunstenaars is sinds 1974 juist een ongekend voorbeeld van soberheid in vorm en het steeds teruggaan naar de kern van de vorm: de plant. Ingetogen vormen, maar wel in uitbundige materialen als stralend brons, het rode Cortenstaal of blinkend goud. De plant als metafoor voor groei, voor de mens, voor ontplooiing en te worden tot wat wij in ons diepste wezen zijn, een unieke universele 'zaailing' (kiemplant). Tegelijk is de mens zowel scheppend wezen als onderdeel van één samenhangend organisme. De gouden draad die alles en allen verbindt en gaande houdt is de spiritualiteit.

Zittende Engel

Uit deze wijze van in het leven en in de kunst staan, heeft het kunstenaarsduo een wereldomvattend oeuvre opgebouwd dat de toeschouwer op een fantastische visuele productie aan sculpturen, huis- en tuinarchitectuur trakteert. In openbare ruimten kan men hun werk zien, zoals 'Zittende Engel op omgekeerde bloempot' in Naaldwijk. Meer dan levensgrote beelden zijn onder meer te zien op de openbare weg in Aalsmeer en Winschoten.

Wie met hen kennismakt, ervaart onmiddellijk een onderdompeling in een spirituele ambiance en binnenwereld die het echtpaar met jarenlang filosoferen en gedachtenwisselingen met vooraanstaande denkers internationaal heeft opgebouwd.

De ontwikkeling van Huub en Adelheid Kortekaas, zoals te zien in hun kunstwerken, maar ook op spiritueel gebied, ging steeds gepaard met het daarmee ook in overeenstemming brengen van hun eigen leefomgeving. Sinds 1995 wonen zij op De Tempelhof in Winssen. Steeds op zoek naar harmonie en betekenisgeving is de maatvoering van deze plek gebaseerd op de 'spirituele Maat van de Mens', ritmes en orderingsstructuren zoals die in de natuur voorkomen. Het is het idee van het 'gesamt-kunstwerk', hun 'Quantum Art project', bedoeld als uiting van streven van de mens naar een nieuwe, universele wording.

Vijf wereldreligies

Het indrukwekkende huis en de tuin van De Tempelhof vormen een universele spirituele omgeving, met daarin de verbeelding van vijf wereldreligies: Christendom, Jodendom, Islam, Boed-

dhisme en Hindoeïsme. Een nieuwe wereldvisie zou vorm kunnen krijgen door de spirituele waarden uit deze religies te verenigen in een soort nieuw humanisme.

Al vele jaren correspondeert met name Huub met grote wereldleiders op spiritueel gebied. In een laag-reliëf van gouden platen worden brieven geschoven van onder andere Gorbatjov, Mandela en Karen Armstrong.

Voor Huub was het lezen van *De Lof der Zotheid* van Erasmus op zijn 25ste de grote eyeopener. Adelheid weet naast haar passie voor architectuur en tuinen de filosofie ook om te zetten in concepten en deze met haar visie en daadkracht, zowel op de grond, als van de grond te krijgen. Geen slechte combinatie met de zoon van een westlandse tuinder.

Met kunstenaars, van wie het werk en leven zo doordrenkt is met inhoud en filosofie, kan het niet anders dan dat de glossy die zij nu uitgeven daar helemaal mee in lijn is. 'Het Manifest Utopia: het leven als kunstwerk' is overeenkomstig hun kunstwerken bovendien vernieuwend: een fraaie vormgeving met een diepzinnige inhoud, die vertelt over de denkbeelden achter de buitenkant door hun levens heen.

Christine van Stralen

Het bezoeken van De Tempelhof en het werk van deze kunstenaars kan uitsluitend op afspraak. In het kader van het jaar van de Buitenplaatsen 2012, zal het huis van de kunstenaars Huub en Adelheid Kortekaas zijn poorten echter openen in de juni-weekeinden (16/17, 23/24, 30 juni en 1 juli) van 10.00-17.00 uur.

'De Glossy met diepere betekenis' zal vanaf 16 juni op De Tempelhof te koop zijn of is te bestellen via: www.huubenadelheid-kortekaas.nl

Wilt u ook exposeren op de website van het Humanistisch Verbond?

De werkgroep Humanisme en kunst roept u op om maximaal vijf foto's in jpeg-formaat van eigen werk te sturen naar annetteb@dds.nl, vergezeld van een korte toelichting. Vier keer per jaar, bij het uitkomen van *Humus*, wordt er werk van een nieuwe exposant op de website gepubliceerd. Kijk op www.humanistischverbond.nl/specials/humanismeenkunst voor de criteria.

Jong HV Over dialogen

'Mooi is dat! Je kunt
evengoed zeggen dat praten
over voetbal het sportiefste is
wat je kunt doen'

Het laatste nummer van Spino, het blad van en voor Jong HV, stond in het teken van de dialoog. Jeroen Bouterse tekende onderstaand filosofisch tweegesprek op.

'Schrijven in dialoogvorm is een goed idee. Er zou meer gepraat moeten worden.'

– 'Waarom?'

'Door praten leer je anderen kennen. Taal is het medium bij uitstek waardoor mensen kunnen communiceren over wie ze zijn en wat ze beweegt.'

– 'Is dat zo? Ik heb veelal de indruk dat het vocabulaire waarin mensen zich uitdrukken uitermate beperkt en repetitief is, en daarmee meer verhuult dan het toont. Mensen die menen een ander te kunnen *vertellen* wie zijzelf zijn, spreken over zichzelf onnozel als mensen die in de derde persoon roddelen.'

'Er is veel oppervlakkigheid en leeg taalgebruik. Dat bevalt mij ook niet; maar dat is toch niet de schuld van de taal zelf?'

– 'Als ik zeg dat *taal verhuult* bedoel ik daarmee ook niet dat taal werkt als een soort hogere macht die mensen dwingt om slecht te communiceren; maar verbale communicatie brengt wel onoverkomelijke beperkingen met zich mee. Het is misschien niet de schuld van de taal zelf dat mensen slecht communiceren; maar dan net zo min als het de *schuld* van een *facebookwall* is dat mensen er oppervlakkig op communiceren. Evengoed: het medium doet gewoon niet wat het belooft.'

'Mijn ervaring is dat, alle selectiviteit en zelfmisleiding ten spijt, taal en dialoog wel degelijk informatie overbrengen. Taal is misschien niet volkomen doorzichtig, maar *verhuult* zeker niet. Bovendien: zijn er media die het beter doen? Beelden, muziek? Ik ben Plato dankbaar dat hij dialogen over Socrates heeft geschreven, en geen symfonie. Zelfs het nu dode klassiek Grieks met zijn nu verstijfde vocabulaire kan ons dieper in een persoon laten kijken dan wat dan ook.'

– 'Voor zover Plato het toelaat, weten we wat Socrates *zei*. Misschien weten we daarmee ook wat hij *dacht*, en dan moeten we bovendien nog maar hopen dat die gedachten iets van Socrates zelf waren. Maar we weten door die woorden en bewuste gedachten van Socrates nog niet wie hij *was*. Een mens is meer dan zijn gedachten, het *cogito* minder dan het *sum*.'

'Is *denken* je zo weinig waard? Ik snap ook wel dat het niet alles is; toch identificeer ik me meer met wat zich in mijn hoofd afspeelt dan met wat erin mijn kleine teen gebeurt; toch *ben* ik in hoge mate mijn gedachten, al bedoel ik daarmee niet alleen alle logische gedachten, of alle *heldere en welonderscheiden*

gedachten, maar ook alle emoties en eigenaardige associaties.'

– 'Laat ik eens een eindje met je mee gaan en die gedachten belangrijk noemen. Dan nog: zodra je ze in taal wilt vatten, moet je die gedachten juist *wél* helder en welonderscheiden maken, en in een mal gieten waar ze voorheen niet in zaten. Dus vervormen.'

'Is dat altijd een slechte zaak? Onze ogen bevatten niet voor niets lenzen om licht te focussen dat de voorwerpen in onze omgeving verspreiden. Anders kunnen we er gewoon geen helder beeld van krijgen. Doen die lenzen onrecht aan de voorwerpen?'

– 'Als je je gedachten al *bent*, waarom zou je ze dan willen focussen?'

'Omdat dat kan helpen ze te verhelderen. Je kunt jezelf door dialoog met jezelf onder de loep nemen, een spiegel voorhouden.'

– 'En dat is zinvol?'

'Ja, op zichzelf, en omdat je door zelfreflectie verbetert. De voornaamste premisse van de klassieke en westerse filosofie is toch dat *het niet onderzochte leven niet de moeite waard is*! En dat is in wezen ook de premisse van humanistische Levenskunst.'

– 'Dat zegt Socrates inderdaad in een van die teksten van Plato, de enige die niet in dialoogvorm is trouwens. In één moeite door beweert hij dat het grootste goed in het leven *praten over deugd* is. *Praten* over deugd het beste wat je kunt doen? Mooi is dat! Je kunt evengoed zeggen dat *praten* over voetbal het sportiefste is wat je kunt doen.'

'Wat kun je dan beter doen?'

– 'Het *doen* is op zichzelf al beter. Praten, taal, denken, zijn altijd secundair -uiteindelijk is het altijd praten en denken *over*. Het grote probleem niet alleen met de klassieke en christelijke wijsbegeerte maar ook met die zogenaamd humanistische mentaliteit van jou, is dat daarin een pragmatisch hulpmiddel bij het bestaan wordt verheven tot het hoogste goed ervan. Bij jou als postmoderne humanist is dat in zekere zin nog het ergst, omdat de morele imperatief uit de Levenskunst verdwenen is: alles mag eigenlijk, *als er maar over nagedacht is*. Dat is gratis, niet alleen in het privéleven maar ook in de publieke ruimte: hoe afstotelijk een politieke beslissing ook is, we doen er altijd minder moeilijk over *als er maar in goede sfeer over gesproken is*, als de boel maar *uitgelegd* wordt, als er maar een *prettige dialoog* is gevoerd. Het is gewoon decadent!'

'Voor iemand die beweert dat praten zinloos is, zet je nu een vrij luid retorisch register open. Moet je niet iets gaan *doen*?'

– 'Je hebt gelijk. Ik ga lezen.'

De Werkvloer Een humanistische bloemlezing

zelf denken samen leven

Wim Coster is een van de initiatiefnemers van een boek met 'humanistische' teksten. Interessant voor de geïnteresseerde leek, maar ook voor humanisten in bijvoorbeeld de zorg of het onderwijs. Bijdragen zijn welkom.

Een humanistische bloemlezing, met gedichten en teksten uit de Nederlandse en wereldliteratuur in een kloek, gebonden boek. Waar humanisten op kunnen terugrijpen bij bijzondere gelegenheden in het leven. Maar ook om er inspiratie, troost of moed uit te halen. Of gewoon, om van te genieten.

Met dat idee liep Coster, voormalig voorzitter van de afdeling Zwolle en Omstreken, al een tijdje rond toen hij in 2010 in gesprek raakte met Ineke de Vries en Jan Hein Mooren. De directeur en het lid van het landelijk bestuur van het Humanistisch Verbond reageerden enthousiast. 'Natuurlijk zijn humanisti-

sche teksten te vinden, maar bijvoorbeeld humanisten in de zorg of in het onderwijs, sprekers bij uitvaarten of trouwambtenaren, moeten het in de praktijk doen met een relatief beperkt aantal van dergelijke teksten.

'In principe kunnen alle Nederlandstalige humanisten een bijdrage leveren aan het boek door met suggesties te komen. Zo geef je iedereen een stem en creëer je draagvlak. We zien wel graag dat mensen aangeven waarom ze een bepaalde tekst voordragen. Een werkgroep binnen de afdeling Zwolle van tot nu toe vijf personen, versterkt met Jan Hein Mooren, ook verbonden aan de Universiteit voor Humanistiek, maakt uiteindelijk de keuzes.

'Uitgangspunt bij de selectie van teksten is het basisdocument *Eigentijds humanisme*. Daarin is "de waardigheid van mensen" een belangrijk uitgangspunt. Verder willen we niet te veel vastleggen, maar, als gezegd,

juist ook horen hoe humanisten zelf het humanisme benoemen. Welke aspecten voor hen van belang zijn en door welke teksten zij geïnspireerd raken. De werkgroep regelt de rechten van de teksten. We mikken op een aantal van 365, voor elke dag van het jaar één. Ze kunnen in lengte variëren van een gedicht van vier regels tot een stuk proza van ongeveer 1200 woorden.

'We kunnen dit allemaal doen dankzij een legaat dat de afdeling Zwolle en Omstreken kreeg van het in 1995 overleden lid Anke Jelsma. Dat werd ondergebracht in een naar haar genoemd fonds.'

Teksten van maximaal 1200 woorden kunt u tot 1 december 2012 naar Loes Franken sturen (Meppelerstraatweg 87, 8022AE Zwolle; of per mail naar lh.franken@kpnmail.nl). Zie ook: www.humanistischverbond.nl, onder 'bloemlezing'.

Colofon

Humus is het ledenblad van het Humanistisch Verbond. Het verschijnt vier keer per jaar.

Zelf denken samen leven is de lijfspreuk van het HV. Het ledenblad informeert over ontwikkelingen binnen het Humanistisch Verbond, de humanistische beweging in het algemeen – op nationaal en internationaal niveau – en de invloed van de humanistische levensbeschouwing op de samenleving.

Een HV-lidmaatschap inclusief ledenblad *Humus* (4x per jaar) bedraagt € 60,- per jaar (mensen met een minimuminkomen en studenten tot 27 jaar betalen € 30,- per jaar). Lidmaatschappen worden automatisch verlengd tenzij voor 1 november schriftelijk wordt opgezegd.

Bereikbaarheid landelijk bureau:

tel.: (020) 521 90 00

e-mail: info@humanistischverbond.nl

Hoofredactie: Lize Alink (a.i.)

Eindredactie: Martijn van der Kooij

Redactie: Paulien Boogaard, Roeland

Ensie, Saskia Markx, John Min, Esther Wit

Foto's cover: Jeppe van Pruissen,

www.jeppevanpruissen.nl

Druk: De Raat & De Vries media services

Gesproken Humus: Felicia Brokerhof

Uitgave: Humanistisch Verbond

(Redactie)adres: Postbus 75490,

1070 AL Amsterdam, tel. (020) 521 90 93

of r.ensie@humanistischverbond.nl

website: www.humanistischverbond.nl

Het Humanistisch Verbond is lid van de Humanistische Alliantie

 humanistische
alliantie

Volgende Humus verschijnt:

september 2012

Kopij inleveren tot:

8 augustus 2012

Als nalaten u een zorg is

Na een overlijden moet er in korte tijd veel geregeld worden. Dat gaat gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om daar over na te denken. Toch is het belangrijk dat op tijd te doen, want het geeft veel rust als deze zaken van tevoren goed geregeld zijn.

U kunt de Stichting Steunfonds Humanisme benoemen als executeur. Het Steunfonds heeft deskundige mensen in dienst die uw laatste wens kunnen uitvoeren. Een jarenlange ervaring met deze vorm van dienstverlening staat borg voor zorgvuldigheid en integriteit.

JA, ik wil meer informatie over een executeur van het Steunfonds Humanisme

naam m ☐ v pc/woonplaats
adres telefoon
Stuur de bon in een envelop zonder postzegel naar: Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

Steunfonds Humanisme

zelf denken samen leven

Het Steunfonds Humanisme is een werkstichting van het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond zet zich in voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch via nummer **020 521 90 36** of met behulp van de bon. U kunt ook kijken op: www.humanistischverbond.nl/steunfonds.

Humanist aan het Woord

‘Mijn leven is geen aaneenschakeling van toevaligheden’

Bas van der Sijde werkt als humanistisch geestelijk begeleider in de ouderenzorg in Hoogeveen. Daarnaast schrijft hij stukken voor middelbare scholieren en dagopeningen. Een aantal daarvan is nu gebundeld in het boekje *Wat vind jij er van?! Humus* neemt zijn leven met hem door aan de hand van zeven humanistische thema's.

Zelfbeschikking

‘Het gaat er in het humanisme om het goede en het mooie in de mens tot ontwikkeling te brengen en daar zelf verantwoordelijkheid voor dragen. Je hebt zelf de regie, neemt beslissingen en bepaalt de grens. Natuurlijk overkomen je dingen waar je zelf geen grip op hebt, die je ook niet voorziet, maar er is altijd een manier om je daartoe te verhouden, te zoeken naar hoe je met de dingen omgaat. Daarbij houd je rekening met de sociale context en de maatschappij waarin je leeft. Bij het levenseinde komt de zelfbeschikking echt op scherp te staan, want wie bepaalt over mijn leven? Als humanist vind ik het open nadenken over levensverlenging, levensverkorting of levensbeëindiging erg belangrijk.’

Vrijheid

‘Ieder mens mag zichzelf zijn, kan zelf bepalen hoe hij zich ontwikkelt en zijn persoonlijkheid vormgeeft. Die vrijheid wil ik graag uitdragen in mijn leven en in mijn werk. Bepaalde regels en normen zijn er maar dan blijft voor mij de belangrijke vraag: kan iemand zichzelf zijn? Wanneer de opvattingen niet overeen komen kun je heel krachtig zijn en heel fel je overtuiging vertegenwoordigen, maar met kleine stapjes kun je soms ook ver komen, met een soort zachte kracht en het blijven herhalen.’

Goed ouder worden

‘Als ik aan het einde terugkijk is het de vraag of ik mijn leven goed geleefd heb. Heb ik mijn best gedaan voor zover dat mogelijk was? Natuurlijk zullen er dingen zijn die je achteraf gezien anders zou doen. Naarmate ik ouder word, vind ik het leven eigenlijk alleen maar boeiender. Niet leuker, want het is niet alleen maar leuk. Ik vind het ook belangrijk om met mijn leven iets bij te dragen. Uiteindelijk moeten we het samen doen. Juist in de verbinding met anderen kun je dingen voor elkaar krijgen en vorm geven aan het leven, het aangenamer en zinvoller maken.’

Gelijkwaardigheid

‘Je moet op elkaar kunnen steunen omdat we kwetsbare mensen zijn. Niemand is gelijk maar we zijn wel gelijkwaardig. Dat moet je ook altijd nastreven. In een gesprek probeer ik de ander te begrijpen, door te zoeken en te ervaren brengt dat je dichter bij jezelf en de ander ook dichter bij zichzelf. Bij gelijkwaardigheid denk ik ook aan het idee dat elk lot van ieder mens ook jouw lot zou kunnen zijn, dat schept ook een soort verbondenheid. Als je jezelf daarin kunt verplaatsen weet je ook op wat voor manier je er voor een ander kan zijn.’

Verantwoordelijkheid

‘Ik geef zelf vorm en inhoud aan mijn leven, daarvoor maak ik keuzes waarvoor ik verantwoording draag. Mijn leven is niet een aaneenschakeling van toevalligheden want ik kan er sturing aangeven. Je bent niet verantwoordelijk voor wat er op je pad komt maar wel hoe je daar mee om gaat. Verantwoordelijkheid is er ook voor de ander. Ik erger mij zeer aan sommige reclames; een poster van een zorgverzekeraar waarop een mooie jonge vrouw zegt: *waarom zou ik betalen voor de zorg die ik niet nodig heb?* Dat is een vorm van egoïsme, geen verantwoordelijkheid nemen voor elkaar! Dan draai ik het graag even om: hé, en stel dat jij die zorg wel nodig hebt, moet je dat dan allemaal zelf gaan betalen?’

De Vergissing

‘In bepaalde vriendschappen heb ik me vergist. Ik dacht: we staan heel dicht bij elkaar en we zijn vrienden voor het leven en dan blijkt het uiteindelijk toch niet zo te zijn. Ik blijf lang moeite doen omdat je denkt dat je wat deelt met iemand, als de ander daar anders mee omgaat kan ik dat wel teleurstellend vinden.’

Inspiratie

‘De levensverhalen van mensen. Naarmate je ouder wordt kun je verbanden leggen, ook met je eigen ervaringen zodat het completer wordt. Ik zie het leven als een soort van tapijt dat gewoven wordt door verschillende draden. Het is levenskunst om die draden een beetje mooi in elkaar te weven. Verder verzamel ik gedichten en citaten in agenda's en losse boekjes. Dit vind ik een heel mooie: oordeel niet over het leven dat je zelf niet geleefd hebt.’

Roeland Ensie